

مقایسه سبک اسناد و تاب‌آوری در بین دانش‌آموزان آسیب‌دیده و عادی

محمد نریمانی^۱، مسعود طالبی جویباری^۲، عباس ابولقاسمی^۳
تاریخ وصول: ۱۳۹۲/۳/۱۵ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۲/۶/۲۰

چکیده

هدف پژوهش حاضر بررسی مقایسه سبک اسنادی و تاب‌آوری در بین دانش‌آموزان آسیب‌دیده و دانش‌آموزان عادی بود. روش پژوهش حاضر علی-مقایسه‌ای بود. جامعه آماری پژوهش حاضر شامل کلیه دانش‌آموزان آسیب‌دیده و عادی در دامنه سنی ۱۵ تا ۱۹ ساله شهر ساری و قائم‌شهر بود. ۱۲۰ دانش‌آموز (۶۰ دانش‌آموز آسیب‌دیده و ۶۰ دانش‌آموز عادی) از مدارس ساری و قائم‌شهر به عنوان نمونه انتخاب شدند. از شرکت‌کنندگان خواسته شد که پرسشنامه سبک اسناد (ASQ) و مقیاس تاب‌آوری کانرو و دیویدسون (CD-RTS9) را تکمیل کنند. داده‌ها به وسیله آمار توصیفی میانگین، انحراف معیار و استنباطی شامل تحلیل واریانس چند متغیره، ضریب همبستگی و رگرسیون چند متغیره تحلیل شدند. خلاصه نتایج تحلیل واریانس نشان داد که دانش‌آموزان معلول (نابینا و حرکتی) در مؤلفه‌های اسناد درونی-بیرونی ناخوشایند، اسناد موقت-پایدار ناخوشایند، اسناد کلی-اختصاصی ناخوشایند، و تاب‌آوری با دانش‌آموزان عادی تفاوت معنی‌دار داشتند، که نشان‌دهنده سبک اسناد بدبینانه‌تر این گروه می‌باشد. همبستگی مثبتی بین سبک اسناد با تاب‌آوری وجود دارد و نتایج تحلیل رگرسیون نشان می‌دهد که مؤلفه‌های سبک اسناد توان پیش‌بینی تاب‌آوری را دارد ($p < 0/01$). بر مبنای نتایج این پژوهش می‌توان به متخصصان تعلیم و تربیت پیشنهاد کرد که اقدام به تدوین و اجرای برنامه‌های درمانی ترکیبی برای دانش‌آموزان معلول نابینا/حرکتی همراه با اختلال‌های هیجانی کنند.

واژگان کلیدی: سبک اسنادی، تاب‌آوری، دانش‌آموزان معلول نابینا حرکتی.

۱. استاد دانشگاه محقق اردبیلی
Narimani@uma.ac.ir

۲. کارشناسی ارشد روانشناسی عمومی دانشگاه محقق اردبیلی
masoud1746@yahoo.com

۳. دانشیار محقق اردبیلی
abolghasemi1344@uma.ac.ir

۱. استاد دانشگاه محقق اردبیلی

۲. کارشناسی ارشد روانشناسی عمومی دانشگاه محقق اردبیلی

۳. دانشیار محقق اردبیلی

آسیب‌دیدگی^۱ مرزی نمی‌شناسد و بدون در نظر گرفتن سن، جنس، ملیت، مذهب، نژاد و طبقه اجتماعی ممکن است افراد را مبتلا سازد. کودک آسیب‌دیده به روش خودش از جهان تجربه حاصل می‌کند و این تجربه با تجربه بیشتر کودکان تفاوت دارد. او نیز باید از عهده مشکلات ویژه خود برآید. بنابراین شخصیت او نیز تحت تأثیر این تفاوت‌ها است. به علت نقصی که فرد آسیب‌دیده دارد، تحت فشار عصبی قرار گرفته و احساس عدم امنیت و ناکامی را در خود پرورش می‌دهد (کروک شانک^۲، ۱۹۷۱). سبک‌های اسنادی از جمله متغیرهای مربوط به تفاوت‌های فردی است که می‌تواند تحت تأثیر توانمندی‌های فرد قرار گیرد.

اصطلاح سبک به عنوان شیوه ترجیحی فرد برای فکر کردن و انجام دادن کاری، از جمله متغیرهای فردی است که آلپورت^۳ (۱۹۳۷) آن را به کار گرفته است (رایدینگ و شیما^۴، ۱۹۹۱) و اسناد^۵ چگونگی تبیین‌ها و توجیه‌ها برای درک موفقیت و شکست است. سبک اسناد عبارت است از شیوه خاصی که افراد رویدادهای زندگی خود را تبیین می‌کنند (سلیگمن، آبرامسون، سیمل و ون با^۶، ۱۹۷۹). به بیان دیگر، سبک اسناد شیوه‌هایی است که افراد پیامدهای مثبت و منفی یا موفقیت و شکست زندگی خود را تبیین می‌کنند (اندرسون و آرنولت^۷، ۱۹۸۵). بر اساس نظریه اسناد، فرایند واکنش فرد نسبت به موفقیت یا شکست بستگی به این دارد که او آن موفقیت یا شکست را به چه عواملی نسبت می‌دهد. اسناد شامل دو نوع سبک تبیین خوش‌بینانه و سبک تبیین بدبینانه است (پیترسون و سلیگمن^۸، ۱۹۸۴). استرس همراه با سبک اسناد بدبینانه در افرادی که در معرض خطر هستند به بیماری منجر می‌شود. همچنین اسنادهای علی نقش با اهمیتی در رفتارهایی مانند،

-
1. Disability
 2. Cruickshank
 3. Allport
 4. Riding , Cheama
 5. attributional
 6. Sellgman, Abraamson, Semmel, Vonbaeyer
 7. Anderson, Arnoult
 8. Peterson, Seligman

روابط بین فردی، تعارض بین فردی، رفتارهای بهداشتی و غیره دارد (گودجانسون و پیترسون، ۱۹۹۱). مطالعه نریمانی، سلیمانی و احدی (۲۰۱۰) حاکی از آن است که بین دانش‌آموزان بینا و نابینا در ابعاد مختلف سبک اسناد (درونی بیرونی، ناپایدار پایدار و کلی جزئی) تفاوت معنی‌داری وجود دارد. بدین معنی که سبک اسنادی در دانش‌آموزان نابینا بیشتر به صورت بیرونی، پایدار و کلی و در دانش‌آموزان بینا بیشتر درونی، ناپایدار و جزئی است که این نوع سبک‌ها می‌تواند در رفتارهای این دانش‌آموزان تأثیر به‌سزایی داشته باشد. شاهبایی کوتنایی (۱۳۸۳) در پژوهشی با عنوان مقایسه سبک‌های اسنادی دانش‌آموزان عادی با دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی به این نتیجه رسیده است که اسناد دانش‌آموزان عادی در مقایسه با دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی برای حوادث مثبت کلی‌تر است و اسناد دانش‌آموزان عقب‌مانده‌ی ذهنی در مقایسه با دانش‌آموزان عادی برای حوادث منفی پایدارتر است. نتایج پژوهش محمودی (۱۳۸۵) حاکی از آن است که دانش‌آموزان نابینا در مقایسه با دانش‌آموزان بینا از منبع کنترل بیرونی‌تری برخوردار هستند. با توجه به تحقیقات صورت گرفته، نتایج نشان می‌دهد که خوشبینی نقش مهمی در سازگاری با رویدادهای استرس‌زای زندگی دارد. اگر چه نقش استرس (تئیدگی) به عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل پیدایش و شکل‌گیری بیماری‌ها و نیز مرگ و میر افراد مطرح بوده است، اما مسئله‌ی مهم در ارتباط با تئیدگی توانمندی روانشناختی فرد در برخورد با شرایط ناگوار می‌باشد که این موضوع تحت عنوان تاب‌آوری روانشناختی مورد بررسی قرار می‌گیرد.

گارمزی و ماستن^۱ (۱۹۹۱) تاب‌آوری^۲ را یک فرایند توانایی، یا پیامد سازگاری موفقیت‌آمیز با شرایط تهدیدکننده تعریف نموده‌اند. والر^۳ (۲۰۰۱) تاب‌آوری را سازگاری مثبت فرد در واکنش به شرایط ناگوار (آسیب‌ها و تهدیدات) می‌داند. فردی که دارای تاب‌آوری است، چاره‌ساز و انعطاف‌پذیر بوده، مطابق تغییرات محیطی خود را وفق می‌دهد

1. Garmezy, Masten

2. resilience

3. Waller

و بعد از بر طرف شدن عوامل فشارزا به سرعت به حالت بهبود باز می‌گردد. افرادی که در انتهای سطح پایین تاب‌آوری هستند (بر روی پیوستار تاب‌آوری بالا و تاب‌آوری پایین) به مقدار ناچیزی خودشان را با موقعیت‌های جدید وفق می‌دهند، اینها به کندی از موقعیت‌های فشارزا به حالت عادی و طبیعی بهبود می‌یابند (سیبرت^۱، ۲۰۰۷). در واقع تاب‌آوری، تنها پایداری در برابر آسیب‌ها یا شرایط تهدیدکننده نیست و حالتی انفعالی در رویارویی با شرایط خطرناک نمی‌باشد، بلکه شرکت فعال و سازنده در محیط پیرامونی خود است. در پژوهشی که انا الریکسون، جان والاندر و فرد بایسنی^۲ (۲۰۰۵) انجام داده بودند به این نتیجه رسیدند که تاب‌آوری متغیری است که می‌تواند کیفیت زندگی را در نوجوانان با آسیب حرکتی افزایش دهد. تالی هیمانی^۳ (۲۰۰۲) در پژوهشی تاب‌آوری، چیره شدن بر مشکلات و انتظارات آینده خانواده‌های دارای کودکان با ناتوانی یادگیری و آسیب جسمی را مورد مطالعه قرار داده و به این نتیجه رسید که والدین این کودکان نیاز به الگوهای سازگاری و حمایتی دارند، زیرا پدر و مادرها مجبور به ایجاد تغییراتی در زندگی خود می‌شوند و در زندگی اجتماعی خود نیز سطوح بالایی از سرخوردگی و نارضایتی و تلاش زیادی برای حفظ زندگی عادی و قبلی خود می‌کنند.

یافته‌های تحقیق بالدوین و همکاران^۴ (۲۰۱۰) با عنوان تاب‌آوری و خوشبینی نشان داد که بین تاب‌آوری و خوشبینی رابطه‌ی مثبت معناداری وجود دارد.

نتایج بررسی‌های فرانسیس برنات^۵ (۲۰۰۹) با عنوان تاب‌آوری نوجوانان و نقش مدارس در افزایش خوشبینی و موفقیت در دانش‌آموزان مدارس نشان داد که بین تاب‌آوری و خوشبینی رابطه‌ی مثبت معناداری وجود دارد و آموزش دادن معلمان به وسیله‌ی فراشناخت نقش مهمی در افزایش امیدواری و خوشبینی و تاب‌آوری و موفقیت نوجوانان در مدرسه دارد.

1. Siebert
2. Ann Alriksson-Schmidt MSPH, Wallander
3. Tali Heiman
4. Baldwin and etal
5. Frances Bernat

همسو با این پژوهش ها در تحقیقاتی که کولین^۱ (۲۰۰۷)؛ براین و باسیک^۲ (۲۰۰۸)؛ وال ویجی و ست^۳ (۲۰۰۸)؛ با عنوان ارتباط بین خوش بینی و تاب آوری انجام دادند، نتایج نشان داد که بین خوش بینی و تاب آوری رابطه‌ی معناداری وجود دارد.

روشن است که آگاه نبودن نسبت به ویژگی های شخصیتی دانش آموزان که از محرومیت های ویژه ای برخوردارند، مانع شکوفایی توانمندی ها و استعداد های آن ها خواهد شد و این می تواند زمینه را برای ابتلا به اختلال های جسمی و روانی از جمله افسردگی، اضطراب، پر خاشگری و کناره گیری آماده کند و از آنجا که دانش آموزان آسیب دیده با چالش های بیشتری در محیط زندگی خود روبه رو می شوند و با توجه به سوابق پژوهش ارائه شده، پژوهش حاضر به دنبال آزمون فرضیه های زیر است:

۱. بین مؤلفه درونی- بیرونی، پایدار- ناپایدار، کلی- جزئی سبک های اسنادی دانش آموزان آسیب دیده و عادی تفاوت معناداری وجود دارد.
۲. بین تاب آوری دانش آموزان آسیب دیده و عادی تفاوت معناداری وجود دارد.
۳. بین مؤلفه درونی- بیرونی، پایدار- ناپایدار، کلی- جزئی سبک های اسنادی با تاب آوری رابطه وجود دارد.

روش

روش پژوهش حاضر علی- مقایسه ای است. جامعه آماری پژوهش حاضر شامل کلیه دانش آموزان آسیب دیده (نابینا و آسیب جسمی) و عادی در دامنه سنی ۱۹-۱۵ ساله بود که در سال تحصیلی ۹۰-۱۳۸۹ در مدارس راهنمایی و دبیرستان شهر ساری و قائم شهر به تحصیل اشتغال داشتند. نمونه آماری پژوهش حاضر ۱۲۰ نفر دانش آموز راهنمایی و دبیرستان بودند که از این تعداد ۶۰ نفر دانش آموز آسیب دیده (نابینا و آسیب جسمی) به عنوان گروه اصلی و ۶۰ نفر دانش آموز عادی به عنوان گروه مقایسه انتخاب شدند. برای

1. Carolyn
2. Brian E. and Bossick
3. Wollwage and seth

تجزیه و تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی شامل میانگین و انحراف استاندارد و آمار استنباطی شامل تحلیل واریانس چند متغیری (MONOVA)، ضریب همبستگی و رگرسیون چند متغیری استفاده شد. برای گردآوری داده‌ها از پرسشنامه سبک اسناد (ASQ) و مقیاس تاب‌آوری کانر و دیویدسون (CD-RTS9) استفاده شد.

پرسشنامه سبک اسناد (ASQ): این پرسشنامه محتوای اسنادهای علی افراد برای پیامدهای مثبت و منفی را در ابعاد کانون علیت، ثبات و کلی بودن ارزیابی می‌کند. شکل اصلی این پرسشنامه که به دنبال الگوی تجدیدنظر شده درماندگی آموخته شده برای اندازه‌گیری اسنادهای دانشجویان به وسیله سلیگمن و همکاران (۱۹۹۸؛ به نقل از تقی پور، ۱۳۷۸) تهیه شده، شامل ده موقعیت فرضی است که شامل پنج موقعیت برای ارزیابی اسنادهای علی فرد در مورد پیامدهای مثبت (موقعیت) و پنج موقعیت نیز برای ارزیابی اسنادهای علی وی در مورد پیامدهای منفی (شکست) می‌باشد. این پرسشنامه توسط قاسمی و اسلامی شهر بابکی (۱۳۶۹؛ به نقل از تقی پور، ۱۳۷۸) اقتباس و تدوین شده است. آن‌ها در بررسی پایایی درونی این پرسشنامه، ضریب آلفای گروه‌های فرعی را محاسبه نموده و به این نتایج دست یافتند: پیامد بد درونی ۰/۷۵، پیامد خوب درونی ۰/۷۴، پیامد بد با ثبات ۰/۴۳، پیامد خوب با ثبات ۰/۵۶، پیامد بد کلی ۰/۷۳، پیامد خوب کلی ۰/۷۶ گزارش کرد.

مقیاس تاب‌آوری کونرو و دیویدسون (CD-RTS9): برای سنجش تاب‌آوری، مقیاس تاب‌آوری کانر و دیویدسون به کار برده شد. کونرو و دیویدسون این پرسشنامه را با بازبینی منابع پژوهشی ۱۹۹۱-۱۹۷۹ در زمینه تاب‌آوری تهیه نموده‌اند. بررسی ویژگی‌های روانسنجی این مقیاس در شش گروه جمعیت عمومی، مراجعه‌کنندگان به بخش مراقبت‌های اولیه، بیماران سرپایی روان‌پزشکی، بیماران با مشکلات اختلال اضطراب فراگیر و بیماران مبتلا به اختلال استرس پس از ضربه انجام شده است. سازندگان این مقیاس بر این باورند که این پرسشنامه به خوبی می‌تواند افراد تاب‌آور را از افراد غیر تاب‌آور در گروه‌های بالینی و غیر بالینی جدا کند و در موقعیت‌های پژوهشی و بالینی به

کار برده شود (محمدی، ۱۳۸۴). مقیاس تاب آوری کانر و دیویدسون ۲۵ گویه دارد که در یک مقیاس لیکرتی بین صفر (کاملاً نادرست) تا چهار (همیشه درست) نمره گذاری می شود. این مقیاس در ایران توسط محمدی (۱۳۸۴) هنجاریابی شده است. برای تعیین روایی این مقیاس نخست همبستگی هر گویه با نمره کل به جز گویه ۳ ضرابی بین ۰/۴۱ تا ۰/۶۴ را نشان داد. سپس گویه های مقیاس به روش مؤلفه های اصلی مورد تحلیل عاملی قرار گرفتند. ضریب پایایی مقیاس تاب آوری کانر و دیویدسون (CD-RTS9) ۰/۸۹ بدست آمد (محمدی، ۱۳۸۴).

نتایج

مشخصه های آماری آزمودنی ها بر حسب نمره های متغیرهای سبک اسنادی و تاب آوری به تفکیک در مورد دانش آموزان آسیب دیده و عادی در جدول شماره ۱، ارائه شده است.

جدول ۱ میانگین و انحراف معیار نمره های دانش آموزان بر حسب سبک اسنادی و تاب آوری

دانش آموزان عادی		دانش آموزان آسیب دیده (نابینا / آسیب حرکتی)		شاخص های آماری متغیرها
انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین	
۲/۳۰	۱۶/۸۴	۱/۸۹	۱۵/۸۰	اسناد درونی- بیرونی خوشایند
۲/۷۴	۱۷/۸۰	۲/۳۹	۱۶/۲۰	اسناد موقت- پایدار خوشایند
۲/۲۱	۱۶/۶۸	۳/۴۸	۱۶/۴۵	اسناد کلی- اختصاصی خوشایند
۲/۸۴	۱۶/۵۶	۱/۳۷	۱۳/۸۰	اسناد درونی- بیرونی ناخوشایند
۲/۶۵	۱۷/۰۴	۳/۸۸	۱۵/۴۰	اسناد موقت- پایدار ناخوشایند
۲/۵۱	۱۵/۸۷	۲/۰۲	۱۳/۳۳	اسناد کلی- اختصاصی ناخوشایند
۸/۷۸	۷۹/۲۰	۹/۹۰	۷۱/۴۶	تاب آوری

نمره مؤلفه های اسناد دانش آموزان آسیب دیده (نابینا- آسیب حرکتی) نسبت به دانش آموزان عادی کمتری می باشد. به طوری که میانگین و انحراف معیار دانش آموزان آسیب دیده در مؤلفه اسناد درونی- بیرونی خوشایند ($M= ۱۵/۸۰$ و $SD= ۱/۸۹$)، اسناد موقت- پایدار خوشایند ($M= ۱۶/۲۰$ و $SD= ۲/۳۹$)، اسناد کلی- اختصاصی خوشایند ($M= ۱۶/۴۵$ و $SD= ۳/۴۸$)، اسناد درونی- بیرونی ناخوشایند ($M= ۱۳/۸۰$ و $SD= ۱/۳۷$)، اسناد موقت- پایدار ناخوشایند ($M= ۱۵/۴۰$ و $SD= ۳/۸۸$)، اسناد کلی- اختصاصی ناخوشایند ($M= ۱۳/۳۳$ و $SD= ۲/۰۲$)، تاب آوری ($M= ۷۱/۴۶$ و $SD= ۹/۹۰$)،

اسناد درونی-بیرونی خوشایند ($M=۳/۴۸$ $SD=۱/۳۷$)، اسناد موقت-پایدار خوشایند ($M=۱۵/۴۰$ $SD=۳/۸۸$) و اسناد کلی-اختصاصی خوشایند ($M=۱۳/۳۳$ $SD=۲/۰۳$) می‌باشد. همچنین نمره میانگین تاب‌آوری دانش‌آموزان عادی نسبت به دانش‌آموزان آسیب‌دیده (نابینا-آسیب حرکتی) بالاتر می‌باشد؛ بطوریکه میانگین و انحراف استاندارد دانش‌آموزان آسیب‌دیده در تاب‌آوری ($M=۷۱/۴۶$ $SD=۹/۹۰$) می‌باشد.

جدول ۲ نتایج آزمون تحلیل واریانس چندگانه برای مقایسه آزمودنی‌ها بر حسب نمره‌های سبک‌های اسنادی و تاب‌آوری

متغیرها	میانگین مجذورات	F	سطح معنی داری
اسناد درونی-بیرونی خوشایند	۶/۲۴	۱/۱۷	۰/۳۲۹
اسناد موقت-پایدار خوشایند	۱۴/۷۸	۲/۵۹	۰/۰۳۰
اسناد کلی-اختصاصی خوشایند	۸/۴۲	۱/۴۷	۰/۲۰۴
اسناد درونی-بیرونی ناخوشایند	۳۰/۶۸	۱۴/۲۸	۰/۰۰۱
اسناد موقت-پایدار ناخوشایند	۳۷/۷۰	۱۴/۹۱	۰/۰۰۱
اسناد کلی-اختصاصی ناخوشایند	۲۰/۹۴	۱۳/۸۰	۰/۰۰۱
تاب‌آوری	۳۵۸/۴۰	۲۳/۶۸	۰/۰۰۱

سطوح معنی داری لامبدای ویلکز در تحلیل واریانس چندگانه نشان می‌دهد که بین دو گروه دانش‌آموزان آسیب‌دیده (نابینا و آسیب حرکتی) و عادی با مقدار $۰/۹۹۸$ و ارزش $۶/۲۲$ و در سطح $۰/۰۱$ تفاوت معنادار بین گروه‌ها وجود دارد.

خلاصه‌ی نتایج تحلیل واریانس چندگانه در جدول شماره ۲ نشان داد که دانش‌آموزان آسیب‌دیده (نابینا و آسیب حرکتی) در مؤلفه‌های اسناد درونی-بیرونی ناخوشایند ($F=۱۴/۲۸$) اسناد موقت-پایدار ناخوشایند ($F=۱۴/۹۷$)، اسناد کلی-اختصاصی ناخوشایند ($F=۱۳/۸۰$) با دانش‌آموزان عادی با هم تفاوت معنی دار داشتند، یعنی آسیب‌دیده در مؤلفه‌های

اسناد درونی-بیرونی ناخوشایند، اسناد موقت- پایدار ناخوشایند، و اسناد کلی-اختصاصی ناخوشایند، نمرات کمتری به دست آوردند ($p < 0/01$). در مؤلفه های اسناد درونی-بیرونی خوشایند ($F = 1/17$) اسناد موقت-پایدار خوشایند ($F = 2/59$) و اسناد کلی-اختصاصی خوشایند ($F = 1/47$) تفاوت معناداری بین دانش آموزان آسیب دیده (نابینا- آسیب حرکتی) و عادی وجود نداشت ($p > 0/05$). در متغیر تاب آوری ($F = 23/68$) بین دانش آموزان آسیب دیده (نابینا و حرکتی) و دانش آموزان عادی تفاوت معنی دار وجود داشت ($p < 0/01$).

جدول ۳ بررسی ارتباط بین متغیرهای سبک اسناد و تاب آوری

متغیرها	درونی/بیرونی	موقت/پایدار	کلی/اختصاصی	تاب آوری
درونی-بیرونی	۱			
موقت-پایدار	۰/۳۸۹** ۰/۰۰۰	۱		
کلی-اختصاصی	۰/۳۵۸** ۰/۰۰۰	۰/۴۱۳** ۰/۰۰۰	۱	
تاب آوری	۰/۴۷۵** ۰/۰۰۱	۰/۴۳۲** ۰/۰۰۰	۰/۴۴۸** ۰/۰۰۰	۱

**ضریب همبستگی در سطح ۰/۰۱ معنی دار است.

برای بررسی ارتباط بین متغیرهای سبک اسناد و تاب آوری از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد. همانطور که در جدول ۳ مشاهده می شود ضریب همبستگی سبک اسناد درونی-بیرونی با تاب آوری ۰/۴۷۵، سبک اسناد موقت-پایدار با تاب آوری ۰/۴۳۲ و سبک اسناد کلی-اختصاصی با تاب آوری ۰/۴۴۸ می باشد.

جدول ۴ خلاصه مدل رگرسیون، تحلیل واریانس و مشخصه‌های آماری رگرسیون مؤلفه‌های سبک اسناد بر تاب‌آوری

مدل	شاخص	ss	df	ms	F	p	R	R2	SE
	رگرسیون	۳۱۲۴/۳۲	۳	۱۰۴۱/۴۴	۳۹/۴۸	۰/۰۰۱	۰/۵۲۵	۰/۴۱۲	۱/۳۰۲۱
	باقی مانده	۷۴۱۲/۶۵	۵۷	۸۵/۲۰					
	متغیر	شاخص	B	SEB	Beta	t	p		
اسناد درونی-بیرونی			۰/۱۹۴	۰/۰۳۸	۰/۲۶۷	۳/۹۵۴	۰/۰۰۱		
اسناد موقت-پایدار			۰/۱۸۱	۰/۰۴۱	۰/۳۱۶	/۰۰۱	۰/۰۰۱		
اسناد کلی-اختصاصی			۰/۰۵۲	۰/۰۱۲	۰/۳۵۲	۴/۶۱۲	۰/۰۰۱		

سپس رابطه مؤلفه‌های سبک اسناد به عنوان متغیرهای پیش‌بین و تاب‌آوری به عنوان متغیر ملاک در معادله رگرسیون به صورت همزمان تحلیل شد. نتایج تحلیل واریانس و مشخصه‌های آماری رگرسیون بین سبک اسناد و تاب‌آوری در جدول ۴ ارائه شده است. بر اساس این نتایج میزان F مشاهده شده ۴۱ درصد واریانس مربوط به تاب‌آوری به وسیله مؤلفه‌های سبک اسناد و در سطح ($p < ۰/۰۱$) مشاهده شده معنادار می‌باشد. ضرایب تأثیر مؤلفه‌های سبک اسناد نشان می‌دهد، که با اطمینان ۹۹ درصد می‌تواند تغییرات مربوط به تاب‌آوری را پیش‌بینی کند.

بحث

در پژوهش حاضر سبک‌های اسنادی و تاب‌آوری در بین دانش‌آموزان آسیب‌دیده (نابینا و آسیب حرکتی) و دانش‌آموزان عادی مورد مقایسه قرار گرفت. نتایج مطالعه نشان می‌دهد که بین مؤلفه‌های درونی-بیرونی، پایدار-ناپایدار و کلی-جزئی سبک‌های اسنادی دانش‌آموزان آسیب‌دیده و دانش‌آموزان عادی تفاوت وجود دارد. بدین معنا که دانش‌آموزان آسیب‌دیده در مقایسه با دانش‌آموزان عادی دارای سبک اسنادی درونی‌تر، پایدارتر و کلی‌تر نسبت به رویدادهای بد و منفی می‌باشند و سبک اسنادی بیرونی‌تر، ناپایدارتر و جزئی‌تری نسبت به رویدادهای خوب و مثبت دارند. که

یافته‌های پژوهش حاضر با مطالعات نریمانی و سلیمانی (۱۳۹۱)، شهابی کوتشایی (۱۳۸۳) و نتایج پژوهش محمودی (۱۳۸۵) همخوانی دارد.

به طور کلی می‌توان چنین استنباط کرد، از آنجا که دانش‌آموزانی که آسیب‌دیدگی دارند نسبت به دانش‌آموزان عادی محرومیت بیشتری را در برابر محیط زندگی تجربه می‌کنند و در استفاده از بهرمندی از امکانات زندگی فرصت کمتری نسبت به دیگران دارند و شکست‌های بیشتری در تحقق اهداف و آرزوهای خود دارند.

تبیین دیگر نیز چنین می‌توان کرد که دانش‌آموزان آسیب‌دیده به دلیل محرومیتی که دارند نسبت به افراد سالم و عادی کمتر با اطرفیان خود ارتباط برقرار می‌کنند و از آنجا که از مهارت‌های اجتماعی کمتری برخوردارند و کمتر خود را نشان می‌دهند (خودابرازی) به تدریج به حالت درونگرایی، افسردگی و اضطراب سوق پیدا می‌کنند، که این وضعیت به نوبه خود می‌تواند باعث ایجاد سبک بدبینانه‌ایی گردد. در حالی که دانش‌آموزان عادی به دلیل ارتباط فراوانی که با همسالان و خانواده خود دارند و توانایی بیشتر در مهارت‌های اجتماعی نسبت به دانش‌آموزان آسیب‌دیده دارند، خوشبین‌تر هستند و سبک تفکر مثبت را در خود پرورش می‌دهند. مطالعات متعدد سلیگمن (۱۹۹۰) نشان داد، افرادی که وقایع ناگوار را بیشتر پایدار و درونی و کلی تفسیر می‌کنند به طور معنادار، بیش از آنهایی که دلایل را ناپایدار، برونی و اختصاصی ارایه می‌دهند به افسردگی دچار می‌شوند. از آنجا که بین سبک اسنادی با اضطراب و افسردگی رابطه تنگاتنگی وجود دارد و همچنین دانش‌آموزان آسیب‌دیده از اضطراب و افسردگی بالاتری برخوردار می‌باشند، در رویارویی با مشکلات توان کمتری در ارتباط با اطرفیان دارند، از مهارت اجتماعی کمتری برخوردارند و خودابرازی کمتری نیز دارند به تدریج حالت درونگرایی، افسردگی و اضطراب بیشتری را حس می‌کنند، که این وضعیت به نوبه خود می‌تواند باعث ایجاد سبک اسنادی بدبینانه‌تری در زندگی شود.

یافته دیگر پژوهش این بود که دانش‌آموزان آسیب‌دیده (نابینا و آسیب حرکتی) نسبت به دانش‌آموزان عادی در برابر رویداد های استرس‌زای زندگی تاب‌آوری کمتری دارند.

در پژوهشی که انا الریکسون، جان والاندر و فرد بایسنی (۲۰۰۵) انجام داده بودند به این نتیجه رسیدند که تاب‌آوری متغیری است که می‌تواند کیفیت زندگی را در نوجوانان با آسیب‌های حرکتی افزایش دهد. تالی هیمانی (۲۰۰۲) در پژوهشی تاب‌آوری، چیره شدن بر مشکلات و انتظارات آینده را در خانواده‌های دارای کودکان با ناتوانی‌های یادگیری و آسیب جسمی مورد مطالعه قرار دادند و به این نتیجه رسیدند که والدین این کودکان نیاز به الگوهای سازگاری و حمایتی دارند، زیرا پدر و مادرها مجبور به ایجاد تغییراتی در زندگی خود می‌شوند و در زدگی اجتماعی خود نیز سطوح بالایی از سرخوردگی و نارضایتی و تلاش زیادی برای حفظ زندگی عادی و قبلی خود می‌کنند.

برای بررسی ارتباط بین متغیرهای سبک اسناد و تاب‌آوری از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد و نتایج نشان داد که سبک اسناد درونی- بیرونی، موقت- پایدار و کلی- اختصاصی و سبک خوش‌بینی و سبک بدبینی با تاب‌آوری رابطه مثبت معناداری دارد.

همچنین معادله پیش‌بین رگرسیون نیز نشان می‌دهد که مؤلفه‌های سبک اسناد به عنوان متغیرهای پیش‌بین توان پیش‌بینی تاب‌آوری را در سطح بالایی دارد که با پژوهش‌های قبلی از قبیل سوری و حسن‌راد (۲۰۱۱) و ماستن و رایید (۲۰۱۰) بالدوین و همکاران (۲۰۱۰) فرانسسیس برنات (۲۰۰۹) کولین (۲۰۰۷)؛ براین و باسیک (۲۰۰۸) و وال ویجی و ست (۲۰۰۸) همخوانی دارد.

در تبیین این یافته‌ها اسنایدر و لویز (۲۰۰۲) معتقدند هستند که هنگام رو به رو شدن با یک چالش، افراد مثبت‌گرا حالت اطمینان و پایدار دارند و بر این باورند که ناملایمات می‌توانند به شیوه‌ی موفقیت‌آمیزی اداره شوند.

بطور کلی افراد دارای سبک اسنادی مثبت، گرایش بیشتری به کاربرد راهبردهای مسئله مدار دارند و در جستجوی اطلاعات، برنامه‌ریزی و بازسازی مثبت بهره می‌گیرند، در حالی که بدبین‌ها، راهبردهایی چون امروز و فردا کردن، کنار کشیدن، انکار و فرار یا سوء مصرف مواد را که از راهبردهای هیجانی و غیر مؤثر (عدم تاب‌آوری) هستند بر می‌گزینند.

افراد مثبت‌گرا مشکل‌گشایند و نقشه‌هایی برای فعالیت طراحی کرده و سپس طبق آن عمل می‌کنند. می‌توان گفت که اینگونه افراد در مقابله با مشکلات و حوادث استرس‌زا و تهدیدکننده‌ی زندگی بیشتر به حل مسئله و ارزیابی مشکل به شکل سالم‌تر می‌پردازند.

همچنین خزائلی پارسا (۱۳۸۶) معتقد است که افراد تاب‌آور از احساس اعتماد به نفس و کارآمدی برخوردارند که به آن‌ها اجازه می‌دهد با موفقیت چالش‌های زندگی را پشت سر بگذارند. این افراد احساس ناامیدی و تنهایی کمتری داشته و از این مهارت برخوردارند که به یک مشکل به عنوان مسئله‌ای که می‌تواند آن را کندوکاو کنند، تغییر دهند، تحمل کنند و یا به طرق دیگر حل کنند، نگاه کنند و همین موضوع و توان تحمل آن‌ها در برابر مشکلات سبب چشم‌انداز مثبت و خوش‌بینی آنها به زندگی می‌شود.

استنباط دیگر از نظر پژوهشگر این است که سبک خوش‌بینانه سبب می‌شود که درجات مختلف تاب‌آوری از طریق تأثیرگذاری بر حرمت خود، شایستگی و استحکام شخصی، تحمل عواطف منفی، مهارگری و معنویت و کاهش آسیب‌پذیری روانشناختی شود.

در مجموع افزایش سبک اسنادی مثبت به افزایش میزان توانمندی فرد می‌شود و اثری مستقیم بر افزایش متغیر تاب‌آوری دارد.

براساس نتایج مطالعه حاضر پیشنهاد می‌شود متخصصان امر تعلیم و تربیت به ویژه در حوزه آموزش و پرورش کودکان استثنایی در مدارس برای معلمان راهبردها و مدل‌های مناسب بازآموزی سبک‌های اسنادی - تبیینی و امیدواری را آموزش دهند زیرا دانش‌آموزان آسیب‌دیده مقدار زیادی از وقت خود را در مدرسه صرف می‌کنند و معلمان مدرسه می‌توانند نقش مهمی در افزایش امیدواری و خوشبینی و تاب‌آوری و موفقیت نوجوانان آسیب‌دیده در مدرسه داشته باشد.

با توجه به نوع جامعه آماری، کمی حجم نمونه و برخی محدودیت‌های پژوهش، تعمیم یافته‌های این تحقیق باید با احتیاط صورت گیرد.

منابع

- تقی پور، ا. (۱۳۷۸). بررسی تأثیر بازآموزی اسنادی بر سبک اسنادی عزت نفس، عملکرد و استقامت در آن پس از شکست در یک آزمون مهارتی فوتبال. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران: دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی.
- خزائلی پارسا، ف. (۱۳۸۶). تاب آوری، ظرفیت غلبه بر دشواری‌ها، پایداری سر سختانه و بهسازی خویشن مرکز مشاوره‌ی دانشجویی. معاونت دانشجویی و فرهنگی تهران.
- رحیمیان بوگر، ا.، و اصغر نژاد فرید، ع. ا. (۱۳۸۷). رابطه سرسختی روانشناختی و تاب آوری با سلامت روان در جوانان و بزرگسالان بازمانده زلزله شهرستان بم. *مجله روانپزشکی و روانشناسی بالینی ایران*، ۱(۱۴)، ۶۲-۷۰.
- شاهبایی کوتایی، ا. (۱۳۸۵). مقایسه سبک اسنادی دانش آموزان عادی با دانش آموزان عقب مانده ذهنی. *مجله تعلیم و تربیت استثنایی*، ۶۲، ص ۷۲.
- محمدی، م.، جزایری، ع.، رفیعی، م. ح.، جوکار، ب.، و پورشهناز، ع. (۱۳۸۴). بررسی عوامل مؤثر بر تاب آوری در افراد در معرض سوء مصرف مواد مخدر. *فصلنامه‌ی علمی-پژوهشی روانشناسی دانشگاه تبریز*، ۳(۱)، ص ۵۱.
- نریمانی، م.، سلیمانی، ا.، و ابوالقاسمی، ع. (۱۳۹۱). مقایسه ابعاد درونی و بیرونی سبک‌های تفکر دانش آموزان نابینا و بینا. *مجله‌ی روان شناسی مدرسه*. ۱(۱)، صص ۱۰۸-۱۱۰.
- محمودی، ع. ا. (۱۳۸۵). بررسی رابطه منبع کنترل با پیشرفت تحصیلی و برخی متغیرهای جمعیت شناختی در دانش آموزان نابینا و بینا. پایان نامه کارشناسی ارشد دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه شیراز.
- Anderson, C. A., Arnoult, LH. (1985). attributional style every day problems in living : Depression, Loneliness and shyness. *Social cognition*3,16-35.
- Ann I. Alriksson-Schmidt, MA, MSPH, Jan Wallander, PhD and Fred Biasini, Quality of Life and Resilience in Adolescents with a Mobility Disability *Journal of Py* Volume32, Issue3 Pp. 370-379.
- Beasley, M., Thompson, T., & Davison, J. (2003). Resilience in response to life stress : The effect of coping style and cognitive hardiness. *Personality and Individual Differences*, 34, 77 – 95.
- Baldwin, D. and etal. (2010). Resiliency and optimism: An African American senior Citizen,s perspective. University of Tennessee, Knoxville, TN, USA, *The journal of Black psychology*.
- Brian E. and Bossick. (2008). An empirical examination of the relationship between posttraumatic growth and the personality traits of hardiness, sense of coherence, locus of control, self- efficacy, Resilience, and optimism. The Graduate Faculty of the university of Akron, In partial

- Fulfillment. Of the Requirements of the Degree Doctor of philosophy. 173pages: AAT3338472, united state ohio
- Carolyn. M. and yousef . (2007). Positive organizational Behavior in the workplace: The Impact of Hope, optimism, and Resilience. College of Business, Bellevue university, Department of management, Gallup Leadership Institute, university of Nebraska- lincoln, NE68588-0491, journal of Management 33:5, pp. 774-800.
- Cruickshank, W. M.(1971). Psychology of Exceptional children and youth. prentice – hallinc. Englewood Cliffs, New Jersey 07632
- Conner, K. M., & Davidson, J. R. T. (2003).. Development of a new resilience scale: Corsini, R. J.(1999) The dictionary of psychology. Ann Arbor, MI: Brunner/ Mazel The Conner-Davidson Resilience Scale (CD-RISC). Depression and Anxiety, 18, 76-82.
- Frances p Bernat. (2009). Youth Resilience: can schools Enhance youth Factors for Hope, optimism, and success? publisher title: Women & criminal justice. Binghamton: vol. 19, lss.3; pg 251.
- Garmezy,(1991) N. Resilience and vulnerability to adversedevelopmental outcomes associate with poverty. American Behavioral Scientist, , 34, 416-430
- Gudjonsson, G. H., & Petursson,(1991) H.Custodial interrogation: Why do suspects confess and how does it relate to their crime, attitude and personality? Personality and Individual Differences.
- Narimani. M., Soleymani. E & Ahadi. B(2010). comparing the attributive styles of blind and seeing boy students. Tarkia journal of sciences, 8(3), 61-64.
- Riding, R. J & Cheama, I. (1991). Cognitive styles- An over view and integration. *Educational psychology*, 17(5), 193- 215
- Peterson , C ., Seligman , M.E.P.(1984). Causal explanation as a risk Factor for Depressign : theory evidence . psychology Revoew , 91(3),347-374.
- Seligman, M. E. P. (1990). *Learned optimism*. Sydney: Random House.
- Seligman, M. E. P., Abramson, L. Y., Semmel, A., & Von Baeyer, C. (1979). Depressive attributional style. *Journal of Abnormal Psychology*, 88, 242–247
- Siebert. Al. (2007). How to Develop Resiliency Stregths. Available: www.resiliencycenter.com.
- Tali Heiman(2002).Parents of Children With Disabilities: Resilience, Coping, and Future Expectations.Parents of Children With Disabilities: Resilience, Coping, and Future Expectations..
- Waller, M. A. (2001). Resilience in ecosystemic context: Evolution of the child. *American Journal of Orthopsychiatry*,71, 290-297.
- Wollwage and seth D. (2008). Resilience: An examination of well- being and optimism of youth: Ph.D., Loyola university Chicago, proquest, 116 pages; AAT 3313171.